

יהודי חלב בבואנוס איירס,

1960-1920

מנהיגותם וזהותם הדתית

סוזנה בראונר רודג'רס

המהגרים היהודים מחלב היו חלק חשוב של ההגירה הסורית-לבנונית בכלל ושל ההגירה היהודית הספרדית-המזרחית בפרט. במאמר זה נתמקד בשכבת העילית היהודית-החלבית שהנהיגה את הקהילה בבואנוס איירס בשנים 1920-1960. עיקר ענייננו הוא בבחינת דרכה של הנהגה זו בתמרוניה בין המגמה להגן על הזהות האתנית לבין המגמה להקל על בני העדה להשתלב בחברה הארגנטינאית.¹ לשם כך נעקוב אחר הנהגת הקהילה משנות העשרים עד השישים, ונראה את המעבר מהנהגה שמרנית בשנות העשרים, בתקופת כהונתו ברבנות של הרב שאול סתהון דבח (Shaul Sitheon Dabbah), למגמה של פתיחות בשנות השלושים, עם ההתרופפות בזהות האתנית שהיתה כרוכה בכך. לאחר מכן נעיין בדרכה של המנהיגות החדשה שקמה בשנות החמישים, ונצביע על התגברות הזהות הדתית והאתנית בעקבות בחירתו של הרב יצחק שחיבר (Itzjak Chehebar) כרבה הראשי של הקהילה.²

הגירתם והתבססותם של היהודים החלבים בבואנוס איירס

גל ההגירה העיקרי של יהודים חלבים לבואנוס איירס היה כנראה בשנים 1904-1924.³ מרבית המהגרים היגרו מתוך מניע כלכלי, מתוך הרצון להשתמט משיירות צבאי וכן כדי להתאחד עם קרובי משפחה שהקדימו להגר. הגברים החלו במסלול ההגירה, אחריהם באו המשפחות וכן חברים או שכנים ששמעו על הצלחות הראשונים. המהגרים התרכזו באזורים עירוניים, בעיקר בעיר הבירה ובסביבותיה: בעיקר בפרבר המרכזי אונסה (Once),

1 על המושג זהות אתנית, כמיבנה חברתי המשתנה באופן תמידי בהתאם למציאות החדשה, ראו קונזן; על סימני ההיכר של המנהיגות האתנית ראו היגהם.
2 נושאים אלו טרם נחקרו, ולעת עתה ראו: בורנו 1984; מירלמן 1988.
3 זכרונות מחלקת ההגירה. מספרים כלליים אלה מצביעים על כניסתם לארגנטינה של מהגרים מן האימפריה העות'מאנית, כגון "תורכים", "עות'מאנים", "לבנונים" או "סורים-לבנונים", מבלי לציין את עיר המוצא. בבסיס הנתונים של מרכז המחקרים על ההגירות הלטינאמריקאיות – סמל"ה (CEMLA) – מופיע שם עיר המוצא בשנת 1910 ומאוחר יותר רק לאחר 1923.

ופחות בשכונות פלורס (Flores), סיוודלה (Ciudadela) ולנוס (Lanus). בזותה תקופה עסקו המהגרים במסחר בדים, כרוכלים העוברים מבית לבית, ובענף הטקסטיל בכלל. בין השנים 1910–1920 זכו להצלחה כלכלית כמה מן המהגרים: האחים טאובל (Teubal)⁴ והמשפחות טאויל (Tawil), בטש (Btesh), תוסייה (Tussie), הפס (Heffesse), קוטון (Cotton), יני (Ini), הררי נהם (Harari Nahem) ואחרים – כל אלה הצליחו בענף הטקסטיל, בתעשייה במסחר ובייבוא. הפרבר אונסה הפך למוקד הפעילות המסחרית, אך נפתחו גם בתי חרושת מרוחקים מן המרכז וכן משרדי קניות בעיר מנצ'סטר שבאנגליה; במרוצת הזמן נפתחו סניפים בערים אחרות כגון מילנו, ניו יורק ופריס.⁵ חלק ממשפחות אלה הגיע לארגנטינה לפני שנת 1912 ורבים מהם נהגו להפליג לעתים קרובות אל מעבר לים כנוסעים במחלקה ראשונה כבר החל משנות העשרים, דבר המצביע על השיפור ברמתם הכלכלית.⁶

הנהגת הקהילה בראשיתה וצביונה המסורתי

המהגרים מחלב גילו בארגנטינה חברה שונה לחלוטין מזו שהיתה קיימת בסוריה בזמן השלטון העות'מאני. בבואנוס איירס היו מקובלים ערכים ליברליים של התרבות המערבית⁷ – אמנם חלק ניכר מן האוכלוסייה וממנהיגיה היו קתולים, אך אלה לא קיימו את כללי דתם באדיקות, ובעיני רובם האמונות הדתיות המסורתיות היו טקסים מיושנים שחלף זמנם. לעומת זאת, המהגרים היהודיים מחלב הקפידו לקיים את המצוות באדיקות רבה.⁸ זאת ועוד, יהודי חלב הגיעו מחברה שבה הדת קבעה את דפוסי החיים, לא רק ליהודים אלא אף למוסלמים ולנוצרים. למשל, בחלב לא הצטמצם תפקידם של המנהיגים הרבניים למישור הדתי בלבד, והרשויות הרבניות יצגו את הקהילה בפני השלטונות המקומיים; משום כך לא הושפעו יהודי חלב מאידאולוגיות חילוניות ואנטי־דתיות שמוצאן מאירופה, כפי שהושפעו היהודים האשכנזים שהגיעו לארגנטינה מאירופה.⁹

- 4 ראו הסכמי המסחר בשעת ייסוד החברה "אחים טאובל" בשנת 1912 ובי-1916: טאובל, עמ' 82–85, 121. התעתיקים העבריים של השמות משקפים את הגייתם בבואנוס איירס.
- 5 מ-1918 ועד 1925 פורסמו מודעות מסחריות שונות הנוקבות בשמות של חברות טקסטיל בבעלות משפחות אלה – מלה (Maleh), סתהון (Setton), ענתיבי (Aintebi), דואק (Dowek), חבר (Haber), אנזרות (Anzarut), קטן (Cattan), טאויל, טאובל, הררי נהם ותוסייה. בני כל המשפחות האלה ואף אחרות עסקו בייבוא של סריגי צמר, אחדים בבית המכירות במנצ'סטר וכן בארצות אחרות.
- 6 כך על פי רשימות חלקיות בבסיס הנתונים של סמליה. בשנות העשרים נסעו במחלקה ראשונה: יעקב יני (Yacobo Ini), אברהם מוצרי (Alberto Museri), שלמה סקה (Salomon Sacca), יוסף חבר (Jose Haber), יוסף טאויל (Jose Tawil), יצחק הפס (Isaac Heffesse) וכל האחים טאובל. רומרו, עמ' 158.
- 7 דבח אשכנזי, עמ' 51–53, 60–69; טאויל, עמ' 75–77.
- 9 על מצב יהודי סוריה תחת השלטון העות'מאני ראו: סטילמן; זנר ודשן, עמ' 158, 188–192, 199–201; זוהר, עמ' 20–76. על הרמה של קיום המצוות בקרב האוכלוסייה היהודית הכללית ראו אבני, עמ' 278–279.

המהגרים היהודים מחלב החלו לפתח מנהיגות צעירה,¹⁰ שהיתה אורתודוכסית בענייני דת ובעלת מחויבות מוסרית חזקה כלפי הקהילה. המנהיגים היו בעלי השפעה רבה בקהילה, בזכות אמידותם ובזכות עבודתם למען הקהילה וההלוואות שהעניקו לבני ארצם.¹¹ חלקם, יחד עם הרב הראשי הרב שאול סתהון דבח, הניחו את היסודות לאירגונים העדתיים המרכזיים של הקהילה.¹²

מנהיגים אלה בנו את מוסדותיהם הדתיים ואת חייהם הקהילתיים על דרך האורתודוכסיה. בתי הכנסת בפרבר אונסה, שנוסדו לפני שנת 1920, היו המוסדות הראשונים של הקהילה.¹³ הקהלים של כל בתי הכנסת אלה הכירו בסמכותו של הרב סתהון דבח, שהגיע לארגנטינה בשנת 1912. הרב זכה להערצה בבואנוס איירס ומחוצה לה,¹⁴ והחלבים חלקו לו כבוד דומה לזה שחלקו לרבנים הגדולים בחלב. הוא זכור בשל עמדתו הדתית האורתודוכסית וכן בשל הפיקוח הקפדני שהנהיג בנושאי דת וחינוך. על מנת למנוע נישואי תערובת וגירור שלא על פי ההלכה, פירסם – בתמיכת רבנים בארץ ישראל ובארגנטינה – את פסק הדין, שלפיו אסור לקיים בארגנטינה גיור וברית מילה לצאצאים מנישואי תערובת.¹⁵ פסק דין זה הוא בעל תוקף עד היום בקרב קהילות האורתודוכסים בארגנטינה.

אנשי ההנהגה החלו להקים ארגונים דתיים על מנת לסייע לבני הקהילה לשמור על מסורתם, ומאידך להקל על התאקלמותם בארגנטינה. הארגונים שהוקמו באונסה פעלו בהתנדבות, וחברייהם היו תמיד יהודים ספרדיים, ארגנטינאים מלידה או מהגרים.¹⁶ ב-20 באפריל 1920 נוסד ארגון בשם "יסוד הדת", המכונה בספרדית Congregacion Sefardi de Enseñanza, Culto y Beneficencia, בראשות הרב סתהון דבח והעסקנים אברהם פרדס (Abraham Paredes), יוסף זאהד (Jose Zaed) ומאיר מצרי (Meir Masri).¹⁷ המטרות המוצהרות של האירגון היו: להפיץ את הדת היהודית והחינוך הדתי, להעמיד את בית הכנסת כגורם מרכזי, לתמוך בבית הדין הרבני-הספרדי, לעודד את הסיוע לנזקקים ולפקח על המכירה של המוצרים הכשרים ולדאוג להפצתם.¹⁸

10 על פי אישורי הפטירה, בשנים 1920-1930 נע הגיל הממוצע של שמונים המנהיגים בין שלושים ושתיים לארבעים ושתיים שנה.

11 רוב המרואינים הסכימו על מקומה המרכזי של משפחת טאוברל במתן מקומות עבודה והלוואות לבני הקהילה החלבית: רמון ג'וגיאטי (Ramon Juejati), ריאיון מ-22 באוקטובר 1996; אליאס ברטן (Elias Bamatan), 21 באפריל 1998; פלורידנה טובל (Florinda Tobal), 2 באוקטובר 1996.

12 הרב יצחק לניאדו היה אף הוא בין המנהיגים הרבניים החלביים בבואנוס איירס דאז.

13 כתב העת *Israel*, 22 באוקטובר 1918, עמ' 570, ר' בנובמבר 1918, עמ' 632.

14 מירלמן 1988, עמ' 148.

15 סתהון דבח; פרוטוקול 90, יסוד הדת, 22 בפברואר 1928, עמ' 131-132.

16 פרוטוקול מס' 3, אספה כללית, חסד של אמת, 14 באוקטובר 1928, עמ' 18.

17 פרוטוקול מס' 1, פרוטוקול ההקמה של יסוד הדת, 18 באפריל 1920 (חסרים מספרי העמודים).

18 פרוטוקול ישיבות מס' 3, יסוד הדת, 12 ביולי 1925, עמ' 3-4.

ההחלטה להקים חברה לשם רכישה של קרקע לבית קברות, "כדי להיות כמו אחת מן הקהילות הטובות ביותר שהשתקעו בארץ רחבת ידיים זו",¹⁹ נפלה עוד בשנת 1921.²⁰ החברה קמה בשנת 1923, בשם "חסד של אמת ספרדית" (מאוחר יותר: Asociación Israelita Sefardi Argentina de Beneficencia, AISA), בראשות עזרא טאובל וסגנו שמואל תוסייה. על פי התקנון המקורי, המטרות העיקריות היו לחלוק כבוד לנפטרים על פי המסורת היהודית, לסייע לאלמנות וליתומים של חברי הקהילה ולהגן על האינטרסים של הקהילה (במסגרת חוקי ארגנטינה).²¹ מטרה אחרונה זו היתה גם אחת ממטרותיה של "ייסוד הדת", שהפכה גם היא למוסד מרכזי בקהילת בואנוס איירס.²²

חברי ההנהגה של ארגונים אלה, יחד עם הרב הראשי, היו במרוצת הזמן המייצגים "הרשמיים" של הקהילה החלבית בפני כלל הקהילה היהודית ובפני השלטונות האזרחיים והצבאיים.²³ בהתאם לכך, אף שדאגתם העיקרית של העסקנים, עד ראשית שנות השלושים, היתה להשיג אמצעים לקיום החיים הדתיים,²⁴ הם יזמו מבצעי תמיכה "לנוקקים" מארץ ישראל ומחלב; כמו כן, הם השתתפו בוועדי סעד שכונתיים, למשל באזור אונסה.²⁵ המנהיגים שמרו על קשר מתמיד עם קבוצות אחרות של הקהילה היהודית, הספרדים והאשכנזים.²⁶ הם אף הרחיבו את הקשרים מעבר למסגרת היהודית, ולראיה, בטקס חנוכת בית הקברות הקהילתי נכתו שורה של "אורחים מיוחדים": ראש העיריה באזור שבו ניבנה בית הקברות, נציגי בית הנבחרים, ראש המשטרה האזורית, עיתונאי ממערכת העיתון "לה נסיון" (*La Nacion*), הרב הראשי לעדה האשכנזית – ד"ר שמואל חלפון (Samuel Halphon) – ונציגים אחרים של כלל הקהילה היהודית.²⁷

שאלת נכונותה של ההנהגה הצעירה לקלוט רעיונות חדשים, בעלי אופי מודרני וחילוני, עלתה על הפרק בעקבות הצהרת בלפור. האחים עזרא, ניסים, אליאס ומשה טאובל, שבזכות אמידותם ונדבנותם היו בעלי השפעה רבה בקהילה, התייחסו בחיוב ל"ערכים מערביים",²⁸ ובהתאם לכך היו פתוחים לנושאים חילוניים ואשכנזיים כגון

19 פרוטוקול מס' 3, חסד של אמת, שם, עמ' 18.
 20 *Israel*, 15 בנובמבר 1921, עמ' 15.
 21 פרוטוקול מס' 1, תקנון, חסד של אמת, 23 בנובמבר 1924, עמ' 1-12.
 22 תקנון יסוד הדת, 15 בדצמבר 1925. הרבנים החלביים יעצו תמיד להתרחק מהשלטונות: כך על פי יוסף עבאד (*Jose Abad*), 25 ביוני 1998. ככלל, מוסדות הקהילה לא הפגינו מעורבות רבה בענייני הפוליטיקה בארץ. אנשיה סברו שעליהם לקיים יחסים תקינים, אך מרוחקים, עם השלטונות ללא כל קשר עם העמדה הפוליטית השלטת, והדבר החשוב ביותר לדעתם היה האפשרות לפתח תנאים כלכליים טובים יותר ולזכות בחופש שיאפשר את קיום מצוות הדת.
 23 פרוטוקול ישיבות מס' 41, 2 ביולי 1928, עמ' 61; פרוטוקול מס' 62, חסד של אמת, 15 באפריל 1929, עמ' 97.
 24 בדרנו 1978, עמ' 43.
 25 יעקב סתהון (*Jacobo Setton*), אברהם קוטון (*Abraham Cotton*), שלום צ'איו (*Shalom Chaiio*), יוסף טאווייל, יעקב יני ואחרים, אספו תרומות לנוקקים ושלחו אותן לירושלים: *Israel*, 14 במרס 1928, עמ' 282. נשלחו גם תרומות לחלב: שם, 23 ביוני 1921, עמ' 17.
 26 שם, 22 ביולי 1929, עמ' 199-200.
 27 *La Nacion*, 6 באוגוסט 1928, עמ' 8.
 28 בני ניסים ובני עזרא טאובל – נוויל (*Neville*), ריאיון מספטמבר 1996; מיכאל (*Miguel*), דצמבר

הציונות דאז,²⁹ והם החלו לתמוך בה סמוך להצהרת בלפור.³⁰ היו גם אחרים שפעלו בארגונים ציוניים ספרדיים, דוגמת "גאולת ציון", או ארגונים אחרים שמטרתם היתה לאסוף תרומות למען נזקקים בארץ ישראל.³¹ בשנת 1925 השתתפו אברהם טובל (Abraham Tobal), יצחק עבוד (Isaac Aboud), עזרא רבי (Ezrah Rabi) ואחרים בהקמת אירגון בשם "מרכז ציוני ספרדי" (Centro Sionista Sefardi).³² לאור יחסם החיובי של חלק עיקרי מחברי ההנהגה לציונות, היה זה הגיוני שהם שאפו לשלב את הוראת העברית כשפת יום יום ברשת החינוך הקהילתית. היה בכך חיידוש, שכן בתלמוד תורה שלה, יסוד הדת, נחשבה העברית ללשון הקודש, וכמו בחלב, השתמשו בה אך ורק לקריאה בתורה ובספרי קודש אחרים. לאחר הצהרת בלפור, הציעו עסקנים (אורתודוקסים), כגון יעקב סתהון, להורות את השפה העברית לשימוש בחיי היום יום, כפי שכבר נעשה בירושלים.³³ עמדה זו הביאה לעימות בין פלגים שונים בקרב ההנהגה. הרב סתהון דבח התנגד מטעמי שמרנות, דהיינו משום שהדבר לא תאם את מנהגי חלב, ובסופו של דבר, דעתו הכריעה את הכף והוחלט להמשיך בתוכנית המסורתית.³⁴ בשלב זה ניצחה המסורת את החידוש.

ההנהגה בשנים 1930-1950

גל ההגירה ההמונית מחלב פסק בסוף שנות העשרים, אך מספרם של בני מהגרים ילידי ארגנטינה היה רב והיו גם רבים שהגיעו לארגנטינה בגיל מוקדם מאוד. קשה לאמוד במדויק את האוכלוסייה היהודית ממוצא חלבי: על פי מקורות יהודיים היו עשרת אלפים נפש בקירוב,³⁵ אך על פי מיפקד האוכלוסין של 1936 היו בעיר הבירה 3,408 יהודים בלבד שמוצאם מסוריה ולבנון. אולם באותו מיפקד, 249,222 תושבים לא הצהירו על דתם, או שהצהירו שאינם חיים על פי החוקים של כל דת שהיא; הדעת נותנת שחלקם

1997, מוריס (Morris), 17 בפברואר 1998 – העידו שהוריהם אהבו לקרוא ושלטו במספר שפות, אף שלא היתה להם השכלה רשמית.

29 מירלמן 1982, עמ' 194.

30 טאובל, עמ' 117.

31 לדוגמה, "גאולת ציון" הוא אירגון שנוסד בשנת 1916 בהשתתפותם הפעילה של חלבים, כגון אדולפו הודרי (Adolfo Hodari) וסלים טוסון (Selim Tusun), בנשיאותו של עזרא טאובל – ראו: *Israel*, 24 במרס 1918, עמ' 284, 289; שם, 21 בספטמבר 1918, עמ' 532.

32 שם, 11 בספטמבר 1925, עמ' 14.

33 פרוטוקול מס' 90, יסוד הדת, 22 בפברואר 1928, עמ' 131-132; פרוטוקול 91, 27 בפברואר 1928, עמ' 132-134. הוועדה החליטה לשלוח מכתבים לרבנים לירושלים, בבקשה לחוות דעת בנושא. על פי המכתבים שבארכיון משפחת יעקב סתהון, אנשי אגודת ישראל תמכו בדעתו של הרב סתהון דבח. עוד על הציונות בקרב היהודים הספרדים בבואנוס איירס, ראו בז'רנו 1998, עמ' 40-44.

34 פרוטוקול מס' 97, יסוד הדת, 13 במאי 1928, עמ' 144-145.

35 *La Luz*, 19 ביוני 1931, עמ' 230-234; *Mundo Israelita*, 21 ביוני 1930, עמ' 2-3.

היו יהודים, שכן רבים מהעסקנים החלבים לא היו רשומים כיהודים.³⁶ מלבד זאת, רבים מהמהגרים נכנסו לארגנטינה כבני לאום אחר, כגון איטלקים, צרפתים או אנגלים, וגם רישום זה מקשה על קביעת מספרם של יהודים ממוצא חלבי בבואנוס איירס.³⁷ בשנים אלו חלה עלייה ברמה הכלכלית והחברתית בקהילה כולה. רוב המהגרים עסקו במסחר זעיר, בסיטונאות והיו גם תעשינים בענף הטקסטיל; עם זאת, בשכונות המרוחקות יותר המשיכו לעסוק ברוכלות. פרבר אונסה המשיך לתפוס מקום מרכזי בחיי העדה החלבית כמקום מגורים ומסחר, אך חלק ניכר מהם פתח בתי מסחר סיטונאיים במרכז העיר. בעלי האמצעים הדלים יותר התגוררו באזורים מרוחקים, כגון פלורס, סיוודלה ולנוס. האמידים החלו עוברים לאזורים יוקרתיים יותר, דוגמת פלרמו (Palermo), בלגרנו (Belgrano) ואוליבוס (Olivos).

טבלה 1: אזור המגורים האחרון של שבעים ואחד עסקנים

Flores	Palermo			Once	
	Ciudadela+Lanus	Zona Norte	Once		
	28%		72%		שנות ה-30
	10%	23%	67%		שנות ה-40
14%	4%	41%	41%		שנות ה-50

המקור: AISA, אישורי פטירה.

הרב סתהון דבח נפטר בשנת 1930, ובעקבות זאת החלו העסקנים המייסדים ממלאים תפקיד מרכזי בהנהגת הקהילה, בין השאר הם קבעו את העומדים בראש מערכות החינוך והדת. בין הרבנים שהמשיכו בקו המסורתי נימנים דוד משה סתהון דבח, יעקב עבאדי ויעקב בתיאס (Jacobo Battias). אף על פי כן, רבנים אלו הסכימו לרעיון של שיבוץ השפה העברית כשפת הלימוד בתלמודי התורה, על מנת לקרב את התלמידים לרוח התורה.³⁸ על אף צעדים אלה, החל תהליך של התרחקות מן המסורת ההלכתית, בעיקר בקיום מצוות השבת והכשרות.

לעומתם, חלק מהרבנים שעמדו בראש הקהילה החלבית עד שנת 1950 היו אמנם אורתודוכסים, אך לא ממוצא חלבי. הם היו בעלי השכלה אוניברסיטאית, כגון הרב ד"ר

36 מספר עסקנים ידועים מופיעים ברשימות סמל"ה, ובסעיף הדת רשום "שונות", "קתולית" או "בלתי ידועה" – ראו מיפקד האוכלוסין.

37 ביניהם ניסים טאוּבּל ויצחק חפץ כאיטלקים, משפחת יני כצרפתים, רפאל עבד (Rafael Aboud) ומשפחת בטש כאנגלים. מהגרים שהגיעו מאוחר יותר, בתקופת הנשיא פֶּרוֹן, נרשמו כבני לאומים אחרים, דוגמת פנמה.

38 הרב ד' סתהון דבח הביע במכתב (מחודש אלול תרצ"ג) את הסכמתו ללמד "בלשוננו הקדושה", אך ציין בדאגה "שהדור הצעיר אינו הולך בדרך הישר והטוב בעיני האלוקים".

יוסף חי פאניז'יל מירושלים, שעמד בראש הקהילה בשנים 1938-1946. הרב ד"ר עמרם בלום, שכהן כרב הקהילה בשנים 1947-1950, היה אשכנזי, בוגר "האוניברסיטאות העבריות הטובות ביותר".³⁹

דומה שהמנהיגות ניתנה לרבנים בעלי השכלה אוניברסיטאית, שלא ממוצא חלבי, מתוך ציפייה שהם ינהיגו את הקהילה על פי אמות מידה "מערביות". מדיניות כזו היתה אמורה, כנראה, להעלות את קרנם של הספרדים, מבחינה אינטלקטואלית, בעיני הקהילה היהודית המקומית הכללית; תוכנית זו הניבה פרות. הרב ד"ר פאניז'יל תמך ברעיון הציוני,⁴⁰ וגם הרב ד"ר בלום היה ציוני.⁴¹ זה האחרון פיתח מערכת יחסים פוליטית טובה עם ממשלתו של הגנרל פרון ובכך סייע בפתיחת מחלקה ללימודי יהדות בפקולטה לספרות ולפילוסופיה באוניברסיטת בואנוס איירס (U.B.A.).⁴²

לסיכום: בראש הקהילה כיהנה מנהיגות אמידה, ששיתפה פעולה עם רבנים שלא ענו על הדרישות המסורתיות של העדה, וסמכויותיהם נקבעו על ידי ועדות המינהל השונות. עסקנים אלו שאפו לשלב את מנהגי העדה במנהגי המקום. הם עודדו את המיזוג עם החברה הכללית, באמצעות הקליטה של ערכים ארגוניים והפיתוח של הרגש הפטריוטי שהיה מקובל באותן שנים.⁴³ הם סברו כי שתי הזהויות, היהודית והארגוניטאית, משלימות זו את זו, וכי ניתן להיות יהודי טוב וארגוניטאי טוב גם יחד. הם לא התייחסו בחיוב לנישואי תערובת או להתרופפות הקשר עם היהדות. עם זאת, באותן שנים הביאו גורמים פנימיים וחיצוניים להתערות חברתית רחבה יותר, וכתוצאה מכך גם להתרחקות מסוימת מן המסורת האתנית והדתית.⁴⁴

החלבים, שמוצאם מעיר ענייה ובלתי תעשייתית, החלו לנתק את הקשר עם ארץ המוצא ולא שאפו לחזור אליה. החל לפעם בהם רגש נאמנות והכרת תודה לארגוניטנה, שאותה העריכו "כארץ מכניסת אורחים", שאיפשרה להם לבנות עתיד טוב יותר למשפחותיהם.⁴⁵ הם הרגישו כשווים בפני החוק,⁴⁶ ורגש זה נתן דחיפה להשתלבותם בחברה הארגוניטאית.

39 כך הציג אותו ניסים טאוּבּל בפני חברי ההנהלה של "יסוד הדת" – ראו פרוטוקול 167, 18 באפריל 1947, עמ' 203-204.

40 זדוף, עמ' 75, 306; *Mundo Israelita*, 26 באוקטובר 1946, עמ' 1.

41 פרוטוקול 167, יסוד הדת, 18 באפריל 1947, עמ' 203-204; נאומו של בלום: *Israel*, 8 במאי 1948, עמ' 14. אחרי החלטת האר"ם על חלוקת ארץ ישראל, נערכו בהנהגת הרב חגיגות שכללו טקס דתי בבית הכנסת של יסוד הדת.

42 ויסבורט, עמ' 124-125, 236-237; קורביריה, עמ' 10-12; *Mundo Israelita*, 12 בדצמבר 1953, עמ' 3; שם, 19 בדצמבר 1953, עמ' 2. מלבד פעילויות תרבותיות אלה, השיג הרב ד"ר בלום את אישור הצבא לשחרר חיילים יהודים מן השירות בראש השנה וביום הכיפורים.

43 דברי עזרא טאוּבּל בעיתון *Mundo Israelita*, 14 בנובמבר 1938, עמ' 5: "הענקנו למולדת בנים שידעו להגן עליה"; ראו גם בורנו 1978, עמ' 131.

44 בשונה מההנהגה הסורית-הלבנונית, שדגלה בהתבוללות, המנהיגות היהודית-החלבית שאפה למודרניזציה ללא התבוללות. על ההגירה הסורית-הלבנונית לארגוניטנה ראו בסטנה.

45 ניסים טאוּבּל, בספרו האוטוביוגרפי, מבקר את העוני ואת דפוסי החיים חלבי: "החברה שם היתה שקועה בהשקפת עולם פטליסטית, שמנעה כל אפשרות יוזמה" – ראו טאוּבּל, עמ' 48-50, 71-76.

46 דברי עזרא טאוּבּל בעיתון *Mundo Israelita*, 14 בנובמבר 1938, עמ' 5.

תהליך ההשתלבות התרבותית וההתרחקות מן המסורת האתנית והדתית החל להסתמן בקרב המשפחות החלביות בנושא החינוך היהודי, והדבר מדגים את המגמה הכללית. בשנת 1932 למדו בבית הספר "יסוד הדת" קרוב לחמש מאות תלמידים, ואילו ב-1953 למדו בו רק 110-112 תלמידים. העסקנים הביעו דאגה לנוכח מספר התלמידים המצומצם והדגישו את המאמצים שיש להשקיע על מנת להיאבק "באדישות ההורים", שאינם מוכנים להבין את "הצורך שילדיהם ילמדו בבית ספר יהודי".⁴⁷ ברם, "ההורים האדישים" לחינוך הדתי נימנו, בדרך כלל, עם בני השכבה הגבוהה שבחברה היהודית החלבית. אלה שלחו את בניהם ללמוד בבתי ספר אנגליים (ובהמשך באוניברסיטאות זרות); הם המשיכו ללמוד עברית, אך מפי מורים פרטיים. בנים אלו החלו מזולזלים במצוות, אם כי נטו שלא למחוק את זהותם היהודית.⁴⁸

מלבד עניין ההרשמה ללימודים בבית הספר היהודי עמדה על הפרק גם שאלת תוכן הלימודים. ברור כי אלו שלמדו בבתי ספר כלליים קלטו את הלהט הפטריטי הרווח, אך גם במוסדות הקהילה החלו לסגל סמלים לאומיים: בחגי הלאום כוסו הקירות בדגלים ובסמלים, וההמנון הלאומי הושר "בלהט עצום".⁴⁹

שינוי נוסף בתוכנית הלימודים היהודית היה האישור, החל משנות השלושים, אחרי ויכוחים רבים, של הוראת העברית כשפת יום יום; כמו כן, הוקם בית ספר לבנות.⁵⁰ כל השינויים האלה בתחום החינוך מסמלים התרחקות משמעותית מן המסורת העדתית החלבית עתיקת היום, ומהשקפתו של הרב שתהון דבח על החינוך.

הרגלי הנישואין של היהודים החלבים מצביעים אף הם על תהליך של התרופפות הזהות האתנית, תוך שימור הזהות היהודית. בקרב היהודים החלבים נערכו לעתים תכופות נישואין בין בני זוג ממוצא חלבי ודמשקאי, אך רק לעתים נדירות נישואי תערובת עם לא־יהודים;⁵¹ על פי עדותה של הגברת פלורינדה טובל, במקרים של נישואי תערובת בן הזוג הלא־יהודי היה תמיד מוכן להתגייר. העסקנים הבולטים, כגון עזרא טאובל, אדולפו הודרי ואליאס כהן פחאם (Elias Cohen Faham) נישאו לאשכנזים.⁵² חלק ממנהיגי העדה, בשל עמדתם הכלכלית והחברתית, הרחיבו את קשריהם מחוץ לקהילה היהודית.⁵³

47 *Israel*, 23 בדצמבר 1932, עמ' 35; פרוטוקול 395, יסוד הדת, 17 במרס 1953, עמ' 83.
48 על פי העדויות של מורים טאובל (ריאיון מ' 17 בפברואר 1998) ופלורינדה טובל (2 באוקטובר 1996).

49 פרוטוקול 287, יסוד הדת, 17 במרס 1941, עמ' 261-262.
50 פרוטוקול 60, יסוד הדת, 22 באפריל 1934, עמ' 59; פרוטוקול 70, 18 ביולי 1934, עמ' 64; פרוטוקול 204, 25 ביולי 1938, עמ' 192.

51 כך עולה מעדויות שניגבו בעל פה, ומאילן היוחסין של משפחת טובל, הכולל 365 בני אדם.
52 הם המשיכו להתחתן גם עם ספרדים, כגון נישואיו בשלישית של עזרא טאובל, ונישואי שלושת האחים הנוספים למשפחת טאובל ונישואי קסיאו הררי נחם (Xiaou Harari Nahem). יש לשער שתופעת הנישואין עם אשכנזים היתה שכיחה גם בקרב חברי הקהילה הפחות בולטים, אך הדבר טעון בדיקה מקיפה.

53 בארכיון ניסים טאובל שמורים הרבה מכתבי הערכה על זכרונותיו מעיתונים יוקרתיים ומאישים מהאוכלוסייה כולה.

כך, למשל, נערכה מסיבה גדולה לכבוד חגיגת עשרים וחמש שנה לחברת "האחים טאובל" ב"סוסייטאד רוראל" (Sociedad Rural), שנחשב למקום יוקרתי לאנשי העילית המקומית; המסיבה אורגנה על ידי ענפי המסחר התעשייה והבנקאית.⁵⁴ התרחבות הקשרים התבטאה גם בכך ששכבת העילית מבני החלבים החלו משתקעים באזורים מרוחקים מן השכונות שהיה בהן ריכוז גדול של תושבים יהודים, כגון אוליבוס (טבלה 1). הם התקבלו למועדון היוקרתי "רוטרי" (Rotary Club), ונפשו בפונטה דל אסטה (Punta del Este) ומחוץ לארגנטינה. המוסדות הקהילתיים החלו בהדרגה ליטול חלק בחיי המדינה, החל בייחסים שפיתחו עם גורמי שלטון למיניהם וכלה באמצעות כספים שנתרמו לחברת הרוב. לדוגמה, בעקבות רעידת האדמה בסן חואן (San Juan) בשנת 1944 הוחלט לשלוח תרומות "לאות הודה עם הרגש הלאומי".⁵⁵

ברם, הפתיחות החדשה המשמעותית ביותר בחיי הקהילה היתה בתחום הקשרים בין קהילת החלבים לקבוצות האחרות בקרב יהודי בואנוס איירס, בעיקר קהילת יוצאי ירושלים ודמשק. עסקנים חלבים, ובני עדות ספרדיות אחרות, הקימו יחדיו ארגונים לספרדים הדוגלים ברעיון הציוני⁵⁶ וכן מוסדות חברתיים וספורטיביים חדשים.⁵⁷ שינוי חל גם ביחס כלפי האשכנזים. הראשונים שהחלו לגשר בין הפלגים השונים היו אותם עסקנים שהשתתפו בהנהגת ארגונים יהודיים שונים, החל מאירגון דאיי"א (Delegacion de Asociaciones Israelitas Argentinas), דהיינו האירגון המרכזי של הקהילה היהודית, ועד בית החולים היהודי.⁵⁸ כמו כן התפתחו קשרי מסחר ותחרות בין החלבים לאשכנזים. לדוגמה, רפאל עבוד למד יידיש על מנת להבין טוב יותר את הלקוחות שלו,⁵⁹ ואליאס טאובל, שהיה מתווך בסכסוכי פנים, הרחיב את שדה פעולתו ותיווך בסכסוכים בין חלבים לאשכנזים; לדברי אחיינו "פסק לא פעם לטובת האשכנזים".⁶⁰ הציונות, השואה והקמת מדינת ישראל, הביאו לשינויים ביחס המסורתי של הקהילה כלפי האשכנזים.⁶¹ המנהיגות החלבית הצטרפה למאמצים לסייע לקורבנות השואה. הם הוזירו את האדישים בקרב עמיתיהם הספרדים שמלחמת הנאצים אינה מכוונת נגד

54 *Mundo Israelita*, 19 בפברואר 1936, עמ' 2.
 55 פרוטוקול 78, יסוד הדת, 15 במרס 1944, עמ' 98. על הקשרים עם המשטרה המקומית ראו, למשל, פרוטוקול 301, 19 בדצמבר 1950, עמ' 372.
 56 הקונגרס הדרום-אמריקאי הציוני הראשון: *La Luz*, 27 במאי 1938, עמ' 234-249; הכינוס האזורי הספרדי הראשון: שם, 17 באפריל 1942, עמ' 176-183; הכינוס האזורי הספרדי השני בארגנטינה: *Israel*, מרס 1948, עמ' 6-11.
 57 *Mundo Israelita*, 14 בספטמבר 1946, עמ' 6.
 58 הפרוטוקולים של יסוד הדת מעידים על הקשר שנתקם בשנת 1933 בין היהודים החלבים לבין ועדי התמיכה בנרדפי הנאצים: פרוטוקול 212, 24 ביוני 1933, עמ' 20; פרוטוקול 178, 23 ביוני 1947, עמ' 214-215; פרוטוקול 89, 17 באוקטובר 1947, עמ' 225; *Israel*, 7 ביולי 1933, עמ' 7.
 59 על פי עדותה של שרה, בתו של רפאל עבוד, ספטמבר 1998.
 60 על פי עדותו של מוריס טאובל, בריאיון מ-17 בפברואר 1998.
 61 ניסים טאובל תמך בעריכת הספר של המהנדס האשכנזי פבלו לינק (Pablo Link), "יסודות היהדות, 1948", ככתובים בו דברים בשבח הציונות, היידיש, ההשכלה ועוד. מלבד זאת, אותו טאובל קיבל מכתבי הערכה על זכרונותיו, מעיתונים ומאישים בעולם האשכנזי.

יהודים אשכנזים בלבד: "המלחמה היא נגד כל היהודים... אשכנזים וספרדים"; הם הטעימו שמי שלא יבין היטב את משמעות הדבר הרי הוא כ"בוגד בגזע".⁶² מנהיגי הקהילה הגבירו את השתתפותם גם בהקמת מוסדות – ספרדיים ושל כלל הקהילה – לתמיכה בציונות ובמדינת ישראל. כך כתוב בעיתון *Mundo Israelita* בשנת 1935:

למזלנו יש למשכילים שבין הספרדים קשר הדוק והזדהות עם גורלו של העם היהודי והוא משתתף באופן פעיל בבנייתה המחודשת של ארץ ישראל. מה שמצער יותר הוא, שהחלק העיקרי של הציבור הספרדי מפגין אדישות נוכח המצב הפוליטי של עמנו... עם זאת, חלו שינויים לאחרונה ויש תגובות לעניין. ההתרחשויות בגרמניה הביאו לסולידריות בין שני פלגי העם היהודי...⁶³

הראשונים ליטול חלק בפעילות הציונית היו האחים טאובל, ואחריהם באו ז'קס מזרחי (Jacques Mizrahi), ניסים ויוסף טאויל (Nissim, Jose Tawil), דוד וניסים טובל (David, Nissim Tobal), נלם ז'קר (Nellem Yacar), ושמעון סאלם (Simon Salem). אלו, ואחרים, נטלו חלק בוועדות סיוע, משנות השלושים ועד להכרות העצמאות של מדינת ישראל.⁶⁴ הם קראו בהתמדה לבני כל העדות "למלא את חובותיהם כלפי ישראל" ו עודדו את התרומות שאורגנו על ידי הוועד הספרדי למען קרן היסוד (Comite Sefardi Pro Campaña Unida).⁶⁵ אליאס טאובל וז'קס מזרחי השתדלו (ללא הצלחה), יחד עם מנהיגים אחרים בקהילה היהודית, ללחוץ על ממשלת פֶּרוֹן להצביע באו"ם בעד חלוקת ארץ ישראל, והוועד המנהל של "יסוד הדת" שיגר מברק לפרון בעניין זה. מכאן ואילך, קו פרז' ישראל י נעשה חלק בלתי נפרד ממדיניות ההנהגה; מוסדות הקהילה החלבית נהגו להזמין אורחים חשובים ממדינת ישראל⁶⁶ ורק לעתים נדירות הזמינו אישים לאיהודיים.⁶⁷ הסכסוך הישראלי-הערבי הביא לקירוב בין המנהיגות החלבית וזו של הקהילה היהודית הכללית בבואנוס איירס, אך גם להתרחקות בינה לבין קהילת הסורים-הלבנונים בני דתות אחרות.⁶⁸ הסורים-הלבנונים הצהירו על הודעה עם הרעיון הערבי ועל התנגדותם להקמת מדינה יהודית.⁶⁹ זאת ועוד, הסכסוך במזרח התיכון גרם להערכה מחודשת של

62 *Mundo Israelita*, 14 במאי 1938, עמ' 5; 9 ביולי 1938, עמ' 11. על פי עדותו של מוריס טאובל, אביו עזרא הפסיק לייבא מכוונות מתוצרת גרמניה עד שנות השישים.

63 *Mundo Israelita*, 23 במאי 1935, עמ' 1; *Israel*, 7 ביולי 1933, עמ' 17; ב'ירנו 1978, עמ' 140-139.

64 *Israel*, 20 בנובמבר 1933, עמ' 7; *La Luz*, 24 באפריל 1953, עמ' 152; *Mundo Israelita*, 5 בדצמבר 1953, עמ' 152; *Mundo Israelita*, 5 בדצמבר 1953, עמ' 2.

65 פרוטוקול 395, יסוד הדת, 17 במרס 1953, עמ' 83.

66 פרוטוקול 195, שם, 1 בדצמבר 1947, עמ' 230-231; פרוטוקול 269, 14 במרס 1950, עמ' 316.

67 פרוטוקול 285, שם, 27 ביולי 1950, עמ' 348. דיאגו לויס מולינרי (Diego Luis Molinari) הוא האישיות הלא-יהודית היחידה שאת הזמנתו להרצות הצלחתי לאתר.

68 על הקשרים בין הסורים ללבנונים בני כל הדתות ראו קליך, עמ' 109-143.

69 "העיתון הסורי-הלבנוני" (*Diario Sirio Libanes*), 20 באוקטובר 1947, עמ' 1. עורכי העיתון

הדמוקרטיה המערבית ולהכרה במשטרים הערביים כטוטליטריים וכמעמידים בסכנה את חייהם של יהודים רבים במזרח התיכון ובארץ ישראל.

ההנהגה בשנים 1950-1960

בשנות החמישים המוקדמות נפתחה תקופה חדשה. תהליך ההסתגלות וההתערות בחברה הכללית ובקהילה היהודית הכללית (שהיתה שומרת מסורת אך לא אדוקה) גרר בעקבותיו זלזול מסוים בקיום מצוות מסוימות, כגון שבת וכשרות, ולפיכך היו שהתנגדו לעזיבת המורשת התרבותית. בשנת 1950 דרשו הורי תלמידים בבית הספר "יסוד הדת" מאת ההנהלה "להקדיש יתר חשיבות ללימוד התנ"ך והתפילות על פי המסורת שלנו" וכן למצוא רבנים מתאימים יותר לתפקידי ההוראה: בעקבות זאת נאלצה ההנהלה לערוך שינויים בתוכנית הלימודים.⁷⁰

בתקופה זו החלה להתארגן מנהיגות צעירה יותר, של עסקנים בני ארבעים בקירוב.⁷¹ המנהיגים החדשים ייחסו חשיבות עליונה לקיום ערכיה הבסיסיים של היהדות, לצמצום הקשרים הבין־עדתיים (למעט עדות המזרח, ובפרט אלה ששפתן ערבית⁷²) ולחיווק הליכוד הקהילתי־החלבי (כדי למנוע התבוללות).

מי היו המנהיגים החדשים הללו? היתה זו קבוצה גדולה ומגוונת. היא כללה בעיקר סוחרים, שמרכזם היה באונסה או קרוב למרכז; מהגרים שהגיעו לא מכבר (למשל, משפחת צ'או [Chayo]);⁷³ אקדמאים (כגון ד"ר ריקרדו טאויל [Ricardo Tawil] וד"ר אנריקה הודרי [Enrique Hodari]); אנשי עולם המשפט (דוגמת יצחק משעניה [Isaac Michanie] ואחרים); ואף אחדים מראשוני העסקנים (כגון בני משפחת הררי נהם, טאויל ויני).

בעקבות חיכוכים בין הרב בלום לבין מנהיגי הקהילה החלבית,⁷⁴ שאפו חברים בהנהגה למצוא רב שיכיר "את הדרישות הרוחניות והדתיות, כדי לא לזנוח את דפוסי החיים החלביים, שהם מורשת אבותינו".⁷⁵ "אחרי שנעשו מאמצים נואשים למצוא דמות מתאימה",⁷⁶ נבחר הרב יצחק שחיבר, אשר מילא תפקיד חשוב בהנהגה הדתית והציבורית

תמכו בהימנעותה של ארגנטינה בהצבעה באו"ם, והצהירו שהאו"ם אינו יכול לקבוע החלטות "שהן זכות הבלעדית של העם הפלסטיני".

70 פרוטוקול 269, יסוד הדת, 14 במרס 1950, עמ' 324; פרוטוקול 306, 27 בפברואר 1951, עמ' 383, 390.

71 החישוב מבוסס על הגיל הממוצע של עשרים וחמישה עסקנים בני התקופה.

72 פרוטוקול 551, יסוד הדת, 10 באפריל 1957, עמ' 216: "בעיקר עם דוברי ערבית, שאיתם אנו באים לידי הבנה".

73 מוראד צ'או (Murad Chayo), איש עסקים ידוע בחלב ובלבנון, התפרסם בזכות העזרה הרבה שהגיש ליהודים נרדפים בארצות ערב אחרי הקמת מדינת ישראל – ראו פרוטוקול 518, יסוד הדת, 8 במאי 1956, עמ' 189-190.

74 פרוטוקול 276, שם, 9 במאי 1950, עמ' 335.

75 פרוטוקול 306, יסוד הדת, 27 בפברואר 1951, עמ' 390.

76 פרוטוקול 312, שם, 14 בינואר 1953, עמ' 80; פרוטוקול 395, 17 במרס 1953, עמ' 87.

בקהילה היהודית בחלב והגיע לבואנוס איירס מביירות סמוך לבחירתו. מר דוד ג'וג'יאטי (David Juejati), שהיה בוועדה שהביאה את הרב, הגדיר כך את המצב: "חיפשנו אדם חכם וקפדן, נחוש בדעתו למנוע את הזלזול במצוות הדת".⁷⁷

הרב שחיבר ראה בבני הקהילה, רובם ככולם, שומרי מצוות המתייחסים בקלות ראש לחריגות.⁷⁸ הוא שאף להרחיב את סמכותו ויוקרתו לדרגת שררתו בחלב, כדי להגיע לרמה דומה של שליטה ופיקוח על תחומי החינוך והדת, ואף שזכה במידה גוברת והולכת של תמיכה בקרב חברי הקהילה, היה זה תמיד באווירה מתוחה ותוך התנגדות בלתי פוסקת מצד חוגים מסוימים בהנהגה. על אף העימותים, השתדלו רוב חברי ההנהגה לשמור על הליכוד הקהילתי. עד 1960 המשיכו בני טאובל, שהתנגדו לרב, לתרום לקהילה סכומי כסף גדולים ולהשתתף בפעילותה,⁷⁹ ואפילו התומכים ברב שחיבר לא חדלו לערוך טקסי הוקרה והערכה על מפעלם של נדבנים אילו.

הרב שחיבר הגביר את מאמציו לזכות בתמיכת ההנהגה והקהילה, והדבר עלה בידו.⁸⁰ בשנת 1954 עוד ביקשו ממנו "להגביר את מאמציו בהוראת הלשון הספרדית",⁸¹ וכבר בשנת 1956, בעקבות דרשותיו המלהיבות,⁸² העניקו לו את הפיקוח על כל תחומי החינוך והדת.⁸³ אך החיכוכים לא פסקו, ואף החריפו בשנת 1957, כאשר עסקנים ליברליים יותר התפטרו מתפקידיהם בהנהגת הקהילה, והוחלפו בחברים אורתודוקסיים יותר, הנאמנים לדרכו של הרב שחיבר.⁸⁴

בשנת 1960 הגיעו מחנות התומכים ברב והמתנגדים לו לעימות בבחירות שנערכו בחברת "חסד של אמת ספרדית" (AISA). יעקב טוסון (Jacobo Tosun), מגדולי התומכים ברב שחיבר, העיד: "בחירות אלה היו מכריעות ביותר: לרבים היה עניין בתוצאות ובאו להצביע".⁸⁵ 333 מתוך 582 (57%) החברים בחברה הצביעו בבחירות.⁸⁶ זהו אחוז מצביעים גדול באופן יחסי: בבחירות 1959 הצביעו רק עשרה אחוז מן החברים ובבחירות 1961 רק חמישה אחוזים.⁸⁷ 185 חברים הצביעו בעד הרב (55%) ו-132 נגדו (40%). נתוני הבחירות מעידים כי הוויכוח על הערכים היה חשוב למדי, וכי האורתודוקסים זכו, אמנם, בניצחון, אך לא בניצחון סוחף. עם זאת, בעקבות הניצחון התחזק מעמד הרב

77 עדותו של דוד ג'וג'יאטי, 14 במאי 1998.

78 שחיבר, עמ' 103.

79 פרוטוקול ישיבות 730, חסד של אמת, 14 באוקטובר 1954, עמ' 64.

80 פרוטוקול 580, יסוד הדת, 20 במרס 1958, עמ' 241.

81 פרוטוקול 468, שם, 29 בדצמבר 1954, עמ' 147-148.

82 פרוטוקול 515, שם, 19 באפריל 1956, עמ' 185.

83 פרוטוקול 543, שם, 28 בנובמבר 1956, עמ' 206-210.

84 פרוטוקול 575, שם, 12 בדצמבר 1957, עמ' 239; פרוטוקול 576, שם, 17 בדצמבר 1957, עמ' 239;

פרוטוקול 577, שם, 24 בדצמבר 1957, עמ' 240; פרוטוקול 847, חסד של אמת, 31 באוקטובר

1957, עמ' 245; פרוטוקול 848, חסד של אמת, 22 באוקטובר 1957, עמ' 246.

85 עדותו של יעקב טוסון, 18 במאי 1998. גם יצחק משעניה (12 באוקטובר 1996) סיפר על החשיבות

הרבה שייחסו לבחירות אלה רבים מן החברים.

86 פרוטוקול האספה הכללית הרגילה מס' 43, חסד של אמת, 30 בנובמבר 1960, עמ' 147-148.

87 על פי הפרוטוקולים של האספה הכללית של חסד של אמת, 1959-1961.

כסמכות רוחנית עליונה, וכן מעמד תומכיו בהנהגה, שרובם היו עסקנים צעירים יותר, אך גם אורתודוקסים יותר מן העסקנים המייסדים משנות השלושים.

חשיבות הניצחון בולטת לנוכח העובדה שהתקופה התאפיינה ברעיונות ליברליים ופרוגרסיביים ובהתקרבות לתנועות יהודיות מודרניות יותר. עזרא טאובל (Ezra Teubal) תמך בהקמת בתי כנסת קונסרווטיביים ורפורמיים; בית הכנסת "בית אל" הוקם בבית מגוריו בשנת 1962.⁸⁸ התהליך בקהילה החלבית היה אפוא הפוך מזה שאיפיינ את רוב הקהילות האתניות בארגנטינה:⁸⁹ מן הבחירות עולה שמדיניות המיזוג שדגלו בה המייסדים והשקפותיהם הליברליות, לא היו בכוחן להכריע את הרגש הדתי שפעם בקרב רוב בני הקהילה, אף על פי שרבים מהם היו ילידי ארגנטינה.

העסקנים האורתודוקסים החדשים פעלו לחיזוק הזהות הדתית והגאווה העדתית, תוך תמיכה במפעלים של מודרניזציה בתחום החינוך, בפיקוחו של הרב שחיבר. הם הקימו קואופרטיבים לחיסכון ולהלוואה, שהיה להם תפקיד חברתי חשוב עבור בני המעמד הבינוני;⁹⁰ הם גם תמכו במוסדות ובמפעלים חברתיים, דוגמת המרפאה הכללית שנפתחה על ידיהם, המרכז החברתי פיירדון (Círculo Social Pueyrredón), בעיקר כדי לשרת מעוטי יכולת. המוסדות החדשים הצליחו למשוך לשורותיהם חברים רבים, לספק חלק מצרכיהם, לחזק את האחדות הקהילתית, לצמצם את הקשרים עם חברת הרוב ולהבטיח את המשכיות הזהות הדתית-האתנית. רבים ממתנגדי האורתודוקסים נאותו, בסופו של דבר, לקבל את הנורמות שאלה הנהיגו, ורק מעטים מבין העסקנים החשובים נטשו את המסגרת הקהילתית המסורתית. עם זאת, מסתבר – והדבר ראוי למחקר – שגישה זו, שהשפיעה כל כך על הדורות הבאים, אף אם ענתה על צורך שהיה קיים בראשית התקופה, החדירה דפוסיים דתיים קפדניים יותר מאלו שלהם ציפו אנשי הדור שחולל את השינויים.

88 ראו וייל, עמ' 86.

89 על פי בזרנו, המוסדות הדתיים התחזקו גם בקהילה היהודית המרוקאית בארגנטינה – ראו בזרנו 1978, עמ' 130.

90 על הקואופרטיב אוולנדה (Avellaneda) ראו פרוטוקול 984, חסד של אמת, 20 באוקטובר 1960, עמ' 406; תקנוני הקואופרטיב מאיו (Mayo) – פרוטוקול 1032, 27 באפריל 1962, עמ' 458.

קיצורים ביבליוגרפיים

J. Avni, <i>Argentina y la Historia de la Inmigración judía, 1810–1950</i> , Buenos Aires 1983.	אבני
מ' בורנו, "היהודים הספרדים בארגנטינה", בתפוצות הגולה 85–86 (תשל"ח), עמ' 138–142.	בורנו 1978
M. Bejarano, "Los sefaradíes en Argentina," <i>Sefardica</i> 2 (1984), pp. 37–42.	בורנו 1984
מ' בורנו, "מקומה של הקהילה הספרדית ביישוב היהודי באמריקה הלטינית – הדוגמאות של האואנה ובאנוס איירס", פעמים 76 (תשנ"ח), עמ' 30–51.	בורנו 1998
J. Bestene, "La Inmigración Sirio-Libanesa en Argentina, una Aproximación", <i>Estudios Migratorios Latinoamericanos</i> 3 (1988), pp. 239–268.	בסטנה
I. Dabbah Ashkenazi, <i>Esperanza y Realidad</i> , Mexico 1982.	דבח אשכנזי
<i>Ethnic Leadership in America</i> , ed. J. Higham, Baltimore 1979.	הגיהם
E. Zadoff, <i>Historia de la Educación Judía en Bs.As., (1935–1957)</i> , Buenos Aires 1994.	זדוף
צ' זוהר, מסורת ותמורה, ירושלים תשנ"ג.	זוהר
Memorias del departamento de Inmigración y Resumen Estadístico 1876–1924.	זכרונות מחלקת ההגירה
<i>Jewish Societies in the Middle East</i> , ed. W.P. Zenner & S. Deshen Washington DC 1982.	זנר ודשן
N. Teubal, <i>El inmigrante de Alepo</i> , Buenos Aires 1953.	טאובל
א' כהן טאויל, יהדות חלב בראי הדורות, תל-אביב תשנ"ג.	כהן טאויל
<i>Censo de la Ciudad de Buenos Aires</i> , Buenos Aires 1936.	מיפקד האוכלוסין
V. Mirelman, "Early Zionist Activities among Sepharadim in Argentina", <i>American Jewish Archives</i> 6 (1982), pp. 190–205.	מירלמן 1982
—, <i>En búsqueda de una Identidad. Los Inmigrantes en Bs.As., 1890–1930</i> , Buenos Aires 1988.	מירלמן 1988
ש' סתהון דבח, דבר שאול, ירושלים תרפ"ח.	סתהון
N. Stillman, <i>The Jews of Arab Lands in Modern Times</i> , New York 1991.	סטילמן
K. Conzen et al., "The Invention of Ethnicity: a Perspective from the U.S.A.", <i>Altreitalie</i> 3 (1990), pp. 37–63.	קונזן
I. Klich, "Arabes, Judíos y Arabes judíos en la Argentina de la primera parte del novecientos", <i>Estudios Migratorios Latinoamericanos</i> 6 (1995), pp. 109–143.	קליך
J.L. Romero, <i>Situaciones e Ideologías en Latinoamérica</i> , Mexico 1984.	רומרו
I. Chehabar, <i>Rabi Itzjak Chehebar, un Visionario</i> , Buenos Aires 1995.	שחיבר